

Balkan Kökenli Mehmet Âkif'in Türkçeye Hizmeti Ve Milliyet Anlayışı

Prof. Dr. Nuri YÜCE
Emekli (İstanbul Üniv. Edebiyat Fak)
İstanbul/Türkiye
nuriyuce@yahoo.com

ÖZET

Osmanlı Devletinin Rumeliye yayılmasından itibaren fethedilen topraklara yerleşen Türklerle yerli halkın birlikte yaşamaları sonucunda, dil, din, musiki, sanat, ticaret, evlilik, giyim-kuşam, gelenek, vs gibi sosyal hayatın her alanında etkileşimler oldu. Türkçe bir yandan mekteplerde eğitim ve öğretim yoluyla bir yandan da resmî ve günlük işlerde kullanılarak yayıldı.

Türkçeye hizmeti geçen en başarılı şairlerden biri de Mehmet Akif'tir. Akif'in anası Buharalı Türk, babası da İpekli bir Arnavut idi. Mehmet Akif'i milletin kalbinde en üstlere yerleştiren, onun sadece başarılı bir şair olması değil, aynı zamanda bir insan ve müslüman olarak hayatı boyunca hiç sarsılmayan samimi ve sağlam karakteridir. O bu yönüyle, farklı bir büyüklük ve değer kazanıyor. Akif, şairlerimiz arasında Türkçeyi, akıcı, rahat, güncel ve güzel kullanmaktan başka, yazdıklarında daima sosyal bir meseleye çözüm bulmaya çalışır, kanayan bir yarayı iyileştirmek için ne yapılması gerektiğine işaret eder. Onun dili ve üslubu insanı âdeta büyüler. O, müslüman dünyasının düşünen beyni, sızlayan yüreği ve ağlayan gözüdür.

Osmanlı Devletinin her cephede toprak kaybetmesi ve Balkanlardaki savaşlardan dolayı yüzbinlerce insanın perişan halde Anadolu'ya göç etmesi karşısında, o zamanki bazı aydınlar milliyetçiliği bir çıkar yol gibi görüyorlardı. Fakat Akif kendi kökenini de belirterek, kavmiyyetin tehlikesine işaret ederek kurtuluşun, inanç birliğinde olduğunu söyler:

"Arnavutluk" ne demek? Var mı Şerîatta yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri.
Arabın Türke, Lazın Çerkese, yâhud Kürde,
Acemin Çinliye rüchânı mı varmış? Nerde !

.....
Bunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavudum,
Başka bir şey diyemem ... İşte perişan yurdum !

Akif'in 100 yıl önce söylediği bu sözlerin ne kadar doğru ve gerçek olduğu, anlayabilenler ve ibret alabilenler için, bugün apaçık görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Mehmet Akif'in hayatı, Akif'in dili, Akif'in milliyet anlayışı, Akif'in karakteri ve hayat tarzı.

ABSTRACT

**Balkan Originated Mehmet Akif's Serving
For Turkish And Concept Of Nationalism**

As a result of native population's living together with Turks who settled conquered lands since the spread of Ottoman State to Rumelia; there have been interactions in every aspect of social life like language, religion, music, art, trade, marriage, clothing, tradition. Turkish has spread through education in the schools on one hand, through being used in official and daily matters on the other hand.

Mehmet Akif is one of the most successful poets who has served for Turkish. Akif's mother was a Turk from Buhara and his father was an Albanian from Ipek. His intimate and strong character is the reason why people like him who is both a human and a Muslim. He raises in value and greatness with this aspect. Akif always tries to find a solution to a social issue other than using Turkish fluently, currently and good among other poets. His language and style attract people. He is the thinking-brain, whimperer-heart and crying-eye of the Muslim world.

Some intellectuals then considered nationalism as a solution for Ottoman State's loosed lands and migration of thousands of people to Anatolia because of the wars in Balkans. But Akif stating his own origin says that salvation was in unity of faith:

*"Arnavutluk" ne demek? Var mı Şerîatta yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri.
Arabın Türke, Lazın Çerkese, yâhud Kürde,
Acemin Çinliye rüchâmı mı varmış? Nerde !*

.....

*Bunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavudum
Başka bir şey diyemem ... İşte perişan yurdum !*

Today, it is obviously seen that how true and real are Mehmet Akif's these words said a hundred years ago for the people who appreciate and draw a lesson.

Keywords: Mehmet Akif's Biography, Akif's language style, Akif's concept of nationalism, Akif's personality and life-style.

1. GİRİŞ

14. Yüzyılın ortalarından başlayarak Osmanlı Devletinin Rumeli'ye yayılmasından itibaren fethedilen topraklara yerleşen Türkler ile yerli ahalinin birlikte yaşamaları sonucunda, dil, din, musiki, sanat, ticaret, evlilik, giyim-kuşam, gelenek, vs gibi sosyal hayatın her alanında etkileşimler oldu. Siyasi hakimiyetin temsilcisi olan Osmanlı devletinin dili olan Türkçe, bir yandan mekteplerde eğitim ve öğretim

yoluyla, bir yandan da resmî ya da gayr-ı resmî günlük işlerde kullanılarak yayıldı. Osmanlı devletinin parçalandığı ve Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Türkçeye önemli hizmeti geçen pek çok şair ve yazardan, Üsküplü Yahya Kemal gibi Türk asıllı olanlar yanında, Şemseddin Sami gibi Arnavut kökenli olanlar da vardı ve bunlardan biri de Mehmet Âkif ERSOY'dur.

2. MEHMET AKİF'İN HAYATI

Mehmet Âkif'in anası Emine Şerife Hanım (1836-1926) aslen Buharalı olan Tokatlı bir Türk aileye mensuptur¹. Babası Tahir Efendi (1826-1888) Arnavutluk'taki İpek kasabasına bağlı Suşişe köyünde doğup küçük yaşta İstanbul'a gelmiş bir Arnavut idi². Mehmed Âkif'in babası ve anası İstanbul'da Fatih'te evlenmişler ve Âkif, anasının bu ilçedeki Sarıgül semtinde bulunan evinde 1290 yılının Şevval³ (1873 Aralık⁴) ayında doğmuş, çocukluğu orada geçmiş ve öğrendiği ana dili Türkçedir. Mehmet Âkif'in biyografisine yer veren bütün yayınlarda bu bilgiler bulunmasına karşılık, M. Kaya Bilgegil bir makalesinde⁵ Mehmet Âkif'in nüfus tezkiresinin klişesini yayımlamış ve oradaki şu kayda dikkati çekmiştir. "*Mehmed 'Âkif Efendi, Fâtih ders-i 'âmlarından İpekli müteveffâ Tâhir Efendi'nin mahdûmudur. Bin ikiyüz doksan sene-i hicriyyesinde, sene-i mâliyye 1289, Kal'a-i Sultâniyye sancağına mülhak Bayramiç kasabasında tevellüd ettiği Tezkire-i 'Osmâniyye sûret-i musaddakasında muharrerdir*".

2.1. Mehmed Âkif, dört yaşında iken Fatih'te Emir Buharî mahalle mektebine (yuvaya) gönderildi iki sene sonra sırasıyla her biri üçer senelik olan ibtidai (ilkokul), rüşdiye (orta okul) ve mülkiye idadisinde (lisesinde) okudu. Sonra iki senesi nehârî (gündüzcü) olarak Ahırkapı'da ve iki senesi leylî (yatılı) olarak Halkalı'da olmak üzere, dört sene Baytar Mektebine (bugünkü adıyla Veterinerlik Fakültesine) devam etti. 1309'da (1893'te) bu mektebin ilk mezunu ve birincisi olarak diploma aldı⁶. Bir yandan da, bilgili ve şuurlu bir kişi olan babasından ve daha başka âlimlerden özel dersler alarak kendisini yetiştirdi. Dile karşı üstün kabiliyetliydi, Arapça, Farsça ve Fransızca'yı, edebiyatlarını takip edecek ve tercüme yapacak kadar iyi öğrendi. Çocukken başladığı hâfızlık çalışmasını, bir müddet ara verdikten sonra, yigirmi yaşında iken kendi kendine tamamladı⁷.

2.2. Derslerinde daima başarılı ve okuduğu her okulda hep birinci olan Mehmed Âkif, çeşitli sporlarla da meşgul oldu. Ondört yaşında iken yağlı güreşe başladı. 16-18 yaşlarında, köy düğünlerindeki güreşlere katıldı. Hafta sonları okula giderken, Fatih'ten Halkalı'ya ve bazen güreşmek için Halkalı'dan Çatalca'nın köylerine kadar yürüyerek gittiği olurdu. Ayrıca gülle atar, ata biner ve çok iyi yüzerdi.

¹ Doğrul, Ömer Rıza (1956), *Safahat*, S. IX.

² Doğrul, Ömer Rıza (1956), *Safahat*, S. X.

³ Doğrul, Ömer Rıza (1956), *Safahat*, S. XI.

⁴ Düzdağ, Ertuğrul (2007), *Safahat*, S. (15).

⁵ Bilgegil, M. Kaya (1971), *Mehmed Akif, Resmî Hâl Tercümesi*, ... S. 3.

⁶ Doğrul, Ömer Rıza (1956), *Safahat*, S. XIII.

⁷ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S.(15-16).

İstanbul Boğazı'nı da yüzerek geçtiği olmuştur⁸.

2.3. Baytar Mektebi (Veterinerlik Fakültesi)ndeki tahsilini tamamladıktan sonra, Ziraat Vekaleti Baytarlık Şubesinde vazifeye başladı. İlk dört yıl Rumeli, Anadolu ve Arabistan bölgelerinde baytarlık yaptı, köylerdeki bulaşıcı hayvan hastalıklarının tedavisiyle uğraştı. Baytarlık yaparken, Arnavutluk'a giderek, İpek'te yaşayan amcalarını ziyaret etti. Yiğirmi beş yaşında iken (1898) İsmet Hanım ile (1878-1944) evlendi (üç kızı ve iki oğlu oldu).

1906 yılında Halkalı Baytar Mektebinde öğretmenlik yapmaya başladı. 1908'den sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi ile Darülhilâfe Medresesinde *Osmanlı Edebiyatı* okuttu. Yiğirmi yıllık bir memuriyetten sonra, Baytarlık Şubesinde müdür yardımcısı iken, birine yapılan haksızlıktan dolayı istifa ederek ayrıldı (1913)⁹.

2.4. Balkan Harbi'nin felaketli günlerinde, orduya destek vermek için kurulmuş olan Milli Müdafaa Cemiyetinin İrşad Heyeti üyesi olarak, 1913 yılının Şubat ayında, İstanbul'da ikinci namazından sonra Bayazid camiinde, cuma namazlarından sonra Fatih ve Süleymaniye camilerinde va'az kürsülerinden kalabalık cemaatlere hitap ederek, halkı birliğe ve orduya yardıma çağırdı. Bu konuşmaların ilanları günlük gazetelerde ve metni *Sebilürreşad*'da yayımlandı.

1914 yılı başında, davetli olarak, iki ay süren Beyrut, Kahire, el-'Uksur, Medine ve Şam seyahati yaptı; aynı yılın sonunda görevli olarak üç aylığına Berlin'de ve yine aynı şekilde 1915 Mayısından sonra beş aylığına Necid (Riyad), Medine, Şam ve Beyrut'ta bulundu. 1918 yılı Temmuz ayında bir ay davetli olarak Beyrut'a gitti.

Mütareke devrinde Şeyhülislamlıkla bağlı bir İslam Danışma, Tebliğ ve İrşad İlim Heyeti olan *Darülhikmet'il İslamiyye*'de üye ve başkatip (genel sekreter) olarak çalıştı (Ağustos 1918-Nisan 1920) ve bu kuruluşun yayın organı olan *Ceride-i İlmiyye*'yi yönetti.

2.5. Yunanlılar 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal edince Anadolu'da Milli Mücadelenin ilk faaliyetleri başladı. Mehmed Âkif, Eşref Edib ile İstanbul'dan Balıkesir'e gitti. Zağnos Paşa camiinde cuma namazından sonra halka hitabederek memleketin durumunu anlatıp halkı düşmana karşı savaşmaya teşvik etti. Âkif'in Balıkesir vaazından sonra İstanbul'da yayımlamakta olduğu *Sebilürreşad* dergisi üzerindeki sansür, *İşgalci Kuvvetler Sansür Heyeti* tarafından daha da arttırıldı. Vataana ve millete hizmet imkanı İstanbul'da kalmadığından Mehmet Âkif, 20 Nisan 1920'de gizlice yola çıkıp önce yaya, sonra atla ve daha sonra demiryoluyla, 4 gün süren bir yolculuktan sonra 24 Nisan 1920'de, Büyük Millet Meclisinin açılışının ertesi günü Ankara'ya ulaştı.

Mustafa Kemal Paşa, Burdur'un bağlı bulunduğu Konya ili vâli vekili ve kolordu

⁸ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S.(16).

⁹ Enginün, İnci (1997), "Safahat'ta İstanbul'un Romani", *Vefatının 60. Yılında Mehmed Âkif Sempozyumu Bildirileri*, S. 64.

kumandanı Albay Fahreddin (Altay) Beye 29 Nisan 1920 tarihinde bir telgraf çekerek o günlerde yapılacak seçim öncesi istifa eden Burdur mebus namzedinden boşalan yere Âkif Bey'in namzed yazılmasını istemesiyle, yapılan seçim sonucunda Mehmed Âkif en fazla oyu alıp Burdur'dan milletvekili seçildi. Böylece hem Meclise hem İstiklal Savaşına Burdur mebusu olarak katıldı.

2.6. Ankara'ya gelir gelmez Hacı Bayram Camiinde vaaz vermeye başladı. *Sebilürreşad* dergisini Ankara'da çıkarmaya devam etti. Eskişehir, Konya, Kastamonu, Burdur, Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya ve çevrelerini dolaşarak verdiği va'azlar ve yaptığı konuşmalarla halkı Millî Mücadeleye katılmaya çağırdı. Savaş boyunca cephelere gidip konuşmalarıyla gâzilere moral verdi. Bilhassa Ekim-Aralık 1920'de Kastamonu ve civarını dolaşıp halkı aydınlatması ve Nasrullah Camiindeki vaazları halkın şevkle Millî Mücadeleye katılmasında çok etkili oldu. *Sebilürreşad*'ın üç sayısı Kastamonu'da basıldı; binlerce basılan bu sayılarda M. Âkif'in yaptığı konuşmalar yayımlanıp Anadolu'ya ve cephelere dağıtıldı.

O günlerde Erkan-ı Harbiye Riyaseti (Genel Kurmay Başkanlığı) Maarif Vekaletine (Millî Eğitim Bakanlığı) bir yazı yazarak bir millî marş yazılmasını istedi. Maarif Vekaleti, gazetelere ilan vererek müsabakaya katılanlardan şiiri birinci seçilecek şaire 500 lira ve bestesi beğenilen bestekara da yine 500 lira mükafaat verileceğini halka duyurdu. Müsabakaya 700'den fazla şiir geldi, fakat hiç biri beğenilmedi. Pek çok kimse M. Âkif'in de katılmasını istediği halde, o, kazanana para vadedildiği için yarışmaya katılmamıştı. Nihayet, kendisine para verilmemesi şartıyla onu razı ettiler ve böylece o İstiklal Marşını yazdı. Kazanana ayrılan 500 lirayı *Darü'l-Mesai* (İşevi) adlı, Hilal-i Ahmer'e (Kızılay'a) bağlı bir derneğe verdi. İstiklal Marşı 1 Mart 1921'de resmen kabul edildi, 12 Mart 1921 tarihli celselerde tekrar tekrar dinlenerek uzun uzun alkışlandı.

2.7. İstiklal Savaşı kazanıldıktan sonra İstanbul'a dönen M. Âkif, 1923 ve 1924 yıllarının kış aylarını yakın dostu Abbas Hilmi Paşa'nın davetlisi olarak Kahire'de geçirdi. Türkiye'de Paşalar arasındaki bazı siyasi olaylar yüzünden memlekette ortaya çıkan huzursuzluk, pek çok vatansever gibi onu da üzdü. 1925 yılı sonundan itibaren Mısır'a gidip 17 Haziran 1936 tarihine kadar on buçuk yıl orada kaldı¹⁰. Mısır'da 1929 yılından 1936 yılına kadar, Kahire Üniversitesi'nde Türkçe hocalığı yaptı.

Ankara'da İkinci devre (21 Kasım 1924—6 Mart 1925) Millet Meclisindeki dindar milletvekillerinin Diyanet İşleri adına yapılması için karar çıkarttıkları Kur'an'ın Türkçe meali işi, manevî sorumluluktan dolayı kabul etmemesine rağmen, herkesin arzusu istikametinde Âkif Beye verilmiş idi. Âkif'in Mısır'da geçen zamanını en çok Kur'an-ı Kerim'in Türkçe meali işi aldı. O bu zor ve mesuliyetli işi tamamladı, fakat bazı endişeleri sebebiyle Türkiye'ye getirmeyip bir dostunda emanet olarak bıraktı. Bu değerli eserin ne yazık ki emanet edilen zatın yakınları tarafından 1961

¹⁰ Akay, Asuman (2007), *Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirlerinde Mısır*, S. 21.

yılında yakıldığı söyleniyor.

2.8. M. Âkif'in hayatı hep sıkıntılarla geçti. Onbeş yaşındayken babasının ölümü, evlerinin iki kez yanması (1305)¹¹ ve her şeylerinin yok olması, eşinin nefes darlığı ve hastalığı, çocuklarının başıboş kalması, milletvekilliği ve diğer memuriyetlikten hakettiği emekli maaşının kendisine ödenmemesi onu ve ailesini hem maddî hem manevî bakımdan perişan etti.

Kahire'de hastalandı, dinlenebilmek için 1935 yılı Temmuz ayında Beyrut'un sayfiye yeri olan Cebel-i Lübnan'a gitti; orada Sûku'l-Garb köyünde bir otelde kaldı, Ağustos başında vefâkâr dostlarından birinin daveti üzerine, Antakya'ya geldi. Fakat orada da dinlenemedi, Antakya'nın o yıllarda Fransız idaresindeki halini görmek onu çok hüznendirdi. Kendisine *Antakya'yı nasıl buldunuz?* diye sorulunca, *Havada bir ağırlık var;* demiş ve şu kıtayı söylemiş¹²:

*Viranelerin yaşçısı baykuşlara döndüm,
Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu.
Gül devrini bilseydim onun, bülbül olurdum;
Ya Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?*

2.9. Yakalandığı siroz hastalığı ileriledi. Sağlık durumu ağırlaşınca 17 Haziran 1936 tarihinde İstanbul'a geldi. Abbas ve Said Paşa ailelerinin yardımıyla yapılan tedaviye rağmen sağlığı düzelmedi, 27 Aralık 1936 tarihinde vefat etti. Ne hastalığında ne de cenazesinin kaldırılmasında o devrin yöneticileri resmî bir ilgi göstermediler. Cenazesi bir kaç kişi tarafından sâde bir tabutla Bayezid Camiine getirildi. Ölümünü duyan üniversiteli gençler, askerî tıbbiyeliler ve halk Bayezid'e gelip, tabutunu bayrağa ve Kabe örtüsüne sararak, namazdan sonra Edirnekapı'daki Şehitliğe kadar omuzlarda taşıdılar.

Mehmet Âkif'in değeri zaman geçtikçe milletin kalbinde artan saygı ve sevgiyle yer etmekte ve Safahat, Türkiye'de dinî kitaplardan sonra en çok okunan kitap olmaktadır.

3. MEHMET ÂKİF'İN DİLİ VE ÜSLÛBU

Mehmet Âkif, şairlerimiz arasında Türkçeyi, akıcı, rahat, güncel ve en güzel yazanlardandır. O, şiiri adeta bir konuşma dili gibi gayet tabîî ve sade biçimde kullanır. Mesela, *Safahat*'ın 6. Kitabı olan *Asım*'da Merhum Hoca Tahir Efendinin (yani Akifin babasının) şakirdlerinden Köse İmam'ın ağzından emekli bir paşanın önceleri düzenli bir kimse iken, biraz mal mülk sahibi olunca, civıtarak yaşına başına hiç yakışmayan komik hallere düşmesi anlatılır. Paşa evde hizmetçilik yapan bir Rum kızla evlenmeye niyetlenir. Köse İmam, durumu fark edip paşanın hanımını uyarır, böylece hiç de hoş olmayacak bir tehlikeyi önlemek ister:

— *Kuşkulandım paşadan, gizlice gittim hanıma
Dedim: "Örtün de kızım, gel bakalım, gel yanıma."*

¹¹ Doğrul, Ömer Rıza (1956), *Safahat*, S. XIII.

¹² Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. (29).

*Zevcinin tavrı acaibleşiyor zannederim,
Sen ne dersin bunu bilmem, bana sor, bak ne derim:
İşçiniz, sofracınız var mı?"*

— *Evet,*

Kim?

Eleni.

— *Şimdi sav,*

— *Hiç mi sebepsiz?*

— *A kızım dinle beni:*

*Böyle şeylerde sebep, hikmet aranmaz ... Çabucak
Savabilmektedir iş ... Yoksa rezalet çıkacak,
Paşa azmış!*

— *Acaba üstüme gül koklar mı?*

— *Onu bilmem, gülü koklar mı kocan, yoklar mı?*

*Beni söyletme kızım, git de hemen sav karıyı!*¹³

3.1. Mehmet Âkif'i Âkif yapan, onu milletin kalbinde en üstlere yerleştiren, onun sadece *Safahat*'ı yazması, *Çanakkale Şehitleri* ya da *İstiklal Marşı* şairi olması değil, aynı zamanda onun bir insan ve müslüman olarak hayatı boyunca hiç sarsılmayan samimi ve sağlam karakteridir. Âkif bu yönüyle farklı bir mükemmellik, büyüklük ve değer kazanıyor.

3.2. Âkif'in yazdıklarında daima cemiyete hizmet etmek amacı vardır. O her zaman sosyal meselelere çözüm bulmaya çalışır, kanayan bir yarayı iyileştirmek için ne yapılması gerektiğine işaret eder. Bunu yaparken hem öğretici hem gerçekçidir. Anlattığı konuları adeta realist bir ressamın fırçasından çıkmış, ya da bir fotoğraf makinesinin objektifinden görülen bir görüntü gibi bütün ayrıntılarıyla ve en çarpıcı yönleriyle ifade eder. Nesirlerinde ve şiirlerinde okuyucuya yansıtmak istediği anlatım için duygu, sezgi, saygı, sevgi, tenkit, alay vs gibi ne gerekiyorsa hepsi vardır ve bunlar son derece başarılı ve samimi bir üslupla dillendirilir. Yazdıklarının dili, üslubu ve içeriği insanı büyüleyen niteliktedir. O, müslüman dünyasının düşünen beyni, sızlayan yüreği ve ağlayan gözüdür.

4. MEHMET ÂKİF'İN MİLLİYET ANLAYIŞI

İslam dünyasının o yıllardaki temsilcisi olan Osmanlı Devletinin her cephede toprak kaybetmesi ve bu devletin hâkim unsuru olan Türklerin, yüzyıllardan beri din birliğiyle birlikte yaşadığı Arapların Osmanlı Devleti aleyhine dönerek İngilizlerle ittifakı, Osmanlı devleti içindeki öteki etnik grupların da müstakil devlet kurma fikriyle ayrılmaları, Balkanlardaki savaşlardan dolayı yüzbinlerce insanın perişan halde Anadoluya göç etmesi karşısında, o zamanki bazı Türk aydınları dünyada yaygınlaşan milliyetçiliği bir çıkar yol gibi görme eğilimindeydiler. Mehmet Emin Yurdakul gibi kimileri din ve soy birliğini, Ziya Gökalp gibi kimileri dil birliğini, Nazım Hikmet ve benzerleri birlikte yaşama fikrini, Mehmet Âkif gibi olanlar ise ümmet esasına dayanan millet birliğini ön

¹³ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. 329.

plana alıyorlardı.¹⁴ Buna rağmen Mehmet Âkif'in şâirlik vasfı adı geçen bu şahsiyetlerden çok daha yükseklindedir.¹⁵

4.1. Mehmet Âkif kendi kökenini de belirterek, aşırı milliyetçiliğin, yani kavmiyyetin şovenizme kayan tehlikesine işaret ederek kurtuluşun, birlikte yaşayanların inanç birliğinde olduğunu savunur. Enfâl (8) sûresi, Ayet 46'da *welâ tenâze 'û feteşyelû· we tezhebe rîhuküm* âyeti celilesine istinaden yazdığı "Hâlâ mı Boğuşmak?" [*Safahat*'ın 7. Kitap *Gölgeler*'de s. 422-424] adlı şiirinde, hayalî ve romantik duygularla beslenen aşırı milliyetçiliğin verdiği zararları, o yıllarda bütün Avrupayı bir hastalık gibi saran ırkçılığın sebep olduğu yıkımı ve bu bağlamda koca bir imparatorluğun nasıl dağıldığını şöyle dile getirir.

*Sen! Ben! desin efrad, aradan vahdeti kaldır;
Milletler için işte kıyamet o zamandır.
Mâzîlere in, mahşer-i edvâr-ı bütün gez
Kânûn-i İlâhî, göreceksin ki, değişmez.*

... ..

[s. 423] *Bambaşka iken her birinin ırkı, lisânı,
Ahlâkı, telakkîleri, iklimi, cihânı,
Yekpâre kesilmiş tutulan gaye için de!
Vahdetten eser yok bir avuç halkın içinde.
Post üstüne hem kavgaların hepsi nihayet;
Hâlâ mı boğuşmak? Bu ne gaflet, ne rezâlet!
"Hürriyyeti aldık!" dediler, gaybe inandık;
"Eyvâh, bu bâzîçede bizler yine yandık!"
Cem'iyete bir fırka dedik, tefrika çıktı;*

[s. 424] *Sapasağlam iken milletin erkânını yıktı.
"Turan ili" nâmıyla bir efsâne edindik;
"Efsâne, fakat, gâye!" deyip az mı didindik?
Kaç yurda veda etmedik artık bu uğurda?
Elverdi gidenler, acıyın eldeki yurda!¹⁶*

4.2. Âkif kendi atasının Arnavut olduğunu dile getirmesine rağmen, hiç bir zaman Arnavutçuluk yapmamıştır.

*Hani, milliyetin İslam idi ... Kavmiyyet ne !
Sarılıp sınımsıkı dursaydın a milleyetine.
"Arnavutluk" ne demek? Var mı Şerîatta yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri.
Arabın Türke, Lazın Çerkese, yâhud Kürde,
Acemin Çinliye rüchânı mı varmış? Nerde !*

.....

Bunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavudum ...

¹⁴ Öymen, Altan, *Radikal*, 30.01.2013 ve 01.02.2013.

¹⁵ Okay, Orhan, "Şâir Mehmed Âkif", *Vefatının 60. Yılında Mehmed Âkif Sempozyumu Bildirileri*, S. 21.

¹⁶ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. 422-424.

*Başka bir şey diyemem ... İşte perişan yurdum !*¹⁷

4.3. Âkif, esas olarak İslam tarihindeki ve müslüman Türklerin tarihindeki birer karakter âbidesi hüviyetindeki şahsiyetlere hayrandır ve yazdıklarında bunu sık sık vurgular. *Safahat*'ın 3. Kitabı olan *Hakkın Sesleri*'nde, kendi ata yurdu Arnavutluk'un ve şehit kanlarıyla sulanmış nice toprakların kaybedilişini dile getirirken o topraklar için kanını döken, canını veren Osmanlı yiğitleriyle kendisini özdeşleştirir ve şöyle der:

*Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk,
Bak nasıl doğramıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk!
Diriler koşmadı imdadına, sen bâri yetiş ...
Arnavutluk yanıyor ... Hem bu sefer pek müdhîş!*

... ..

*Baba! En sevgili annen, o senin öz vatanın
Olacak mıydı fedâ hırsına üç kaltabanın?
Dedemin sürdüğü, can ektiği toprak gitti ...
Öyle bir gitti ki hem: Bir daha gelmez ebedî!*

... ..

*Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova ...
Sen misin, yoksa hayalin mi? Vefasız Kosova!
Hani binlerce mefâhirdi senin her adımın?
Hani sinende yarıp geçtiği yol Yıldırım'ın?
Hani asker? Hani kalbinde yatan Şâh-ı Şehid?
Ah o kurban-ı zafer nerde bugün? Nerde o ıyd?
Söyle, Meşhed, öpeyim secde edip toprağını:
Yok mudur sende Murad'ın iki üç damla kanı?*¹⁸

4.4. *Safahat*'ın 6. kitabı *Âsım*'da halkın yokluk ve perişanlığından dolayı duyduğu üzüntüyü dillendirirken tarihin güzel dönemlerine olan hasreti de vurgular.

*Yurdu baştanbaşa viraneye dönmüş Türk'ün;
Düinkü şen, şâtır ocaklar yatıyor yerde bugün.*

...

*Nerde Ertuğrul'u koynunda büyütmüş obalar?
Hani Osman gibi, Orhan gibi gürbüz babalar?
Hani bir şanlı Süleyman Paşa? Bir kanlı Selim?
Âh, bir Yıldırım olsun göremezsin, ne elîm!*¹⁹

4.5. Âkif, müslümanların yurtlarını, Hıristiyan Haçlı istilasına karşı savunan Türklerle hayranlığını özellikle vurgular. Eğer onun şiirlerinde öne çıkardığı bir ırk aranacak olsa, müslüman Türk kavramı açık farkla öne çıkar. Millî Mücadele (1921-22) yıllarında yazdığı ve Ali Rifat Bey tarafından bestelenen *Ordunun Duası* adlı şiirinde şöyle der:

¹⁷ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. 183-184.

¹⁸ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. 181-182.

¹⁹ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. 337-338.

*Türk eriyiz, silsilemiz kahraman
Müslümanız, Hakk'a tapan müslüman,
Putları Allah tanıyanlar, aman,
Mescidimin boynuna çan asmasın.
Amin desin hep birden yiğitler
"Allahü ekber" gökten şehitler,
Âmin! âmin! Allahü ekber!²⁰*

Osmanlı ülkesinin her yerinden gelip Çanakkale'de vatan müdafaasında şehit olan kahramanlar için yazdığı şiirde Selahaddin Eyyubi ve Kılıç Arslan'ı anar ve derki:

*Sen ki son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanı Selahaddin'i,
Kılıç Arslan gibi iclaline ettin hayran...
Sen ki, İslamı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, rûhunla beraber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülse taşacaksın ... Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat.
Ey şehîd oğlu şehîd isteme benden makber,
Sana âğûşunu açmış duruyor Peygamber.²¹*

.....

Âkif'in 100 yıl önce ırkçılığın yanlış ve zararlı bir görüş olduğu hakkındaki kanaatinin ne kadar doğru ve gerçekçi olduğunu, insanlığın yaşadığı acı olaylar göstermiştir. Bunu hâlâ anlamayanlar ve olaylardan ibret almamayanlar ne yazık ki bütün insanlık için bir tehdit ve tehlike olmayı günümüzde de sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

- Akay, Asuman (2007), *Mehmet Âkif Ersoy'un Şiirlerinde Mısır*, Kahire 2007, 106 s.
- Bilgegil, M. Kaya (1971), "Mehmed Âkif, Resmî Hâl Tercümesi, Basılmamış Bazı Mektup ve Manzûmeleri" *Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Sayı 3, Erzurum 1971, S.: 1-39+21 Klîşe.
- Doğrul, Ömer Rıza (1956), "Mehmed Âkif'in Hayatı", *Safahat*, 5. Basım, İstanbul 1956, S.: IX-XIX.
- Enginün, İnci (1997), "Safahat'ta İstanbul'un Romanı", *Vefatının 60. Yılında Mehmed Âkif Sempozyumu Bildirileri*, S. 64.
- Ertuğrul Düzdağ (2007), *Mehmed Âkif Ersoy*, *Safahat*, 5. Baskı, İstanbul 2007.
- Okay, Orhan (1997), *Vefatının 60. Yılında Mehmed Âkif Sempozyumu Bildirileri*, S. 21.
- Öymen, Altan (2013), "Erdoğan'ın 'millet' anlayışı Mehmet Akif'inki gibi", *Radikal*, 01.02.2013
- Öymen, Altan (2013), "Şiirimizdeki Milletler", *Radikal* 30.01.2013.

²⁰ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. 537.

²¹ Düzdağ, Ertuğrul, (2007), *Safahat*, S. 391.

Vefatının 60. Yılında Mehmed Âkif Sempozyumu Bildirileri 30 Aralık 1996, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. İnci Enginün, İstanbul 1997, 117 S. İSAR Vakfı Yayınları 6.